

izvirni znanstveni članek
prejeto: 15. 6. 2002

UDK 595.7(497.4-15)

POJAVLJANJE AFRIŠKEGA MINLJIVCA *HEMIANAX EPHIPPIGER*
(BURMEISTER, 1839) NA SLOVENSKEM MORSKEM OBREŽJU
(INSECTA: ODONATA)

Iztok GEISTER

Zavod za favnistiko Koper, SI-6276 Pobegi, Sv. Antona, Kocjančiči 1B

IZVLEČEK

V drugi polovici aprila 2000 je bilo v Sečoveljskih solinah in v Škocjanskem zatoku (Z Slovenija) opaženih več osebkov obeh spolov afriškega minljivca *Hemianax ephippiger*. Dvakrat je bilo opazovano tudi parjenje, vendar kasnejši razvoj ličink in preobrazba nove generacije tega kačjega pastirja nista potrjena.

Ključne besede: *Hemianax ephippiger*, kačji pastirji, puščavski pesek, občasni gost, morsko obrežje, Slovenija

PRESENZA DI *HEMIANAX EPHIPPIGER* (BURMEISTER, 1839) NELLA FASCIA COSTIERA
SLOVENA (INSECTA: ODONATA)

SINTESI

Nelle saline di Sicciole e nella Baia di S. Canziano (Val Stagnon), Slovenia occidentale, sono stati osservati diversi esemplari di entrambi i sessi di *Hemianax ephippiger*, nella seconda metà del mese di aprile del 2000. Per due volte è stato inoltre osservato l'accoppiamento, benché non venga confermato lo sviluppo successivo delle larve e la metamorfosi di una nuova generazione di tale libellula.

Parole chiave: *Hemianax ephippiger*, libellule, sabbia desertica, visitatore occasionale, fascia costiera, Slovenia

UVOD

Afriški minljivec *Hemianax ephippiger* (Burmeister, 1839) iz podreda raznokrilih kačjih pastirjev (Anisoptera) je ena tistih žuželk, ki se naravno razmnožujejo tudi zunaj meja svojega afriško azijskega areala. V posebnih vremenskih razmerah ga močni višinski vetrovi pomladi ali zgodaj poleti prinesejo nad našo celino, kjer se pari in odloži jajčeca, iz katerih se po zelo hitrem razvoju že konec julija in avgusta preobrazijo nova generacija. Vse to pa najbrž ne bi bilo mogoče, ko se ta vrsta kačjega pastirja iz družine dev (Aeshnidae) ne bi bila združevala v velike roje in bi ne bila imela svojstvenih lastnosti prilagajanja ter odličnih letalnih sposobnosti. Tako so bili v severni Afriki in na Bližnjem vzhodu že opazovani roji z več tisoč osebkami, ki jih višinski vetrovi raznašajo ne le po Sredozemlju in v Srednjo Evropo, temveč tudi dlje na sever. Ob tem se ni mogoče izogniti omembi paradoksalne zanimivosti, da je afriški minljivec edina na Islandiji ugotovljena vrsta kačjega pastirja (Schorr, 1990; Corbet, 1999).

V Sloveniji je bil afriški minljivec doslej opazovan že večkrat: leta 1996 pri Proseniškem v bližini Celja (Pirnat, 1997), leta 1996 pri Harijah v bližini Ilirske Bistrice (Šalamun *et al.*, 1997), leta 1998 pri Račah v bližini Maribora (Bedjanič, 1999), v letih 1998, 1999 in 2000 pri Sestrzah v bližini Slovenske Bistrice (Bedjanič, 1999, 2000; Labus, 2000) ter leta 2000 pri Podvincih v bližini

Ptuja (Bedjanič, 2000). V deponiji Cinkarne Celje (Proseniško), zbiralniku Mola (Ilirska Bistrica), Račkih ribnikih (Rače) in v zbiralniku Medvedce (Sestrže) so bili julija in septembra najdeni levi ter sveže preobraženi in mladostni osebki, kar dokazuje, da se vrsta pri nas tudi uspešno razmnožuje.

V nadaljevanju predstavljeni podatki v tem oziru pomembno dopolnjujejo sliko o pojavljanju in biologiji afriškega minljevca v Sloveniji.

REZULTATI IN RAZPRAVA

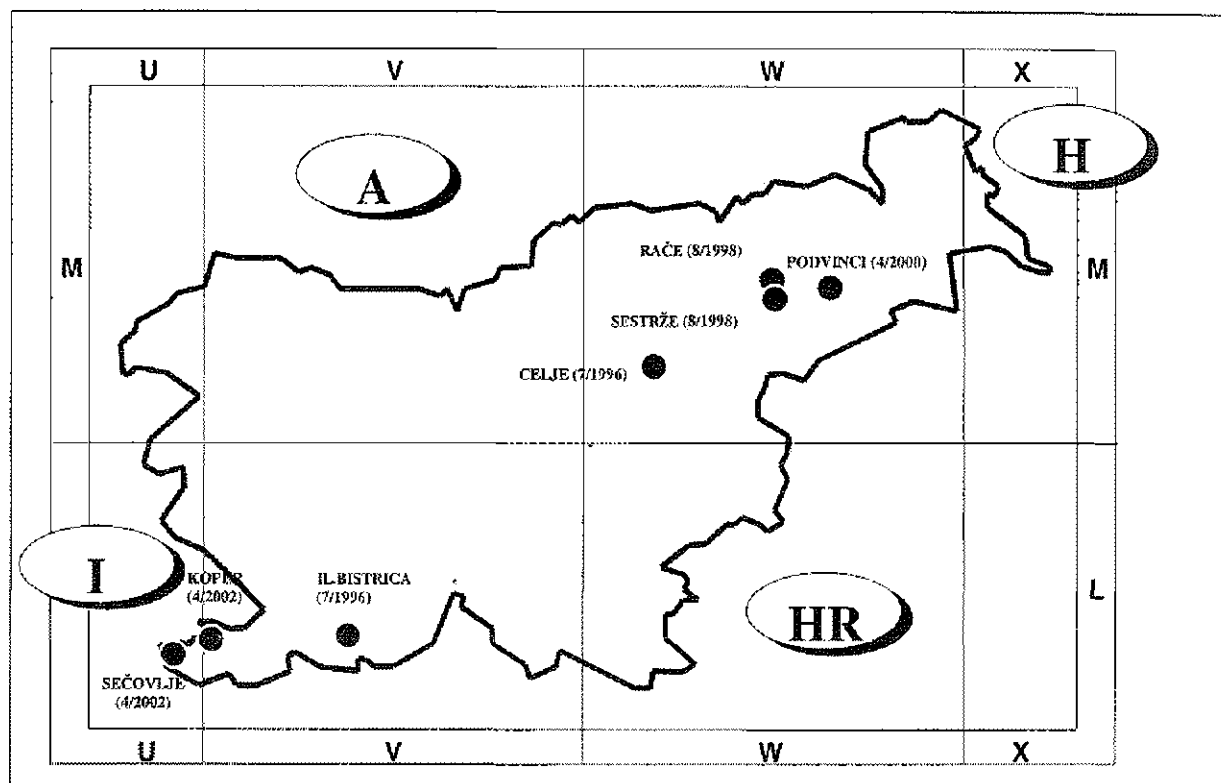
Spomladi leta 2000 je bilo na dveh lokalitetah na slovenskem morskem obrežju opazovanih več osebkov afriškega minljevca (Tab. 1).

Afriški minljevci so se na slovenskem morskem obrežju v letu 2000 najverjetneje pojavili sredi meseca aprila, saj je bil takrat nad severno Afriko anticiklon, v srednji Evropi pa globok ciklon z obilnim dežjem in močnim južnim vetrom, ki je nad naše kraje prinesel tudi saharški pesek. Takšna vremenska slika popolnoma ustreza razmeram, v katerih višinski vetrovi zanesejo ptice in žuželke daleč proč od njihovega areala. Zanimivo je, da se opazovanja časovno povsem ujemajo s tistimi iz Štajerske (Bedjanič, 2000), kar daje slutiti močnejšo migracijo iz toplejših južnih krajev, ki pa je drugod po Sloveniji spričo zgodnje sezone najverjetneje ostala spregledana.

Tab. 1: Podatki o opazovanju afriških minljevcev na dveh lokalitetah slovenskega morskega obrežja.

Tab. 1: Data on the observation of Vagrant Emperor Dragonflies at two localities on the Slovene coast.

Datum / Date	Število / No.	Habitat
SEČOVELJSKE SOLINE / SEČOVLJE SALINA		
18. 4. 2000	Več osebkov / A number of individuals	Slan travnik nasproti letališča / Salt meadow opposite the airport
21. 4. 2000	Samec in samica / male and female	Koleselj (samec in samica med parjenjem) ob nasipu osrednjega solinskega jarka / Copula along the levee of the central salt-pan channel
28. 4. 2000	1 samec / 1 male	Na rastišču slanuš ob nasipu jarka Picchetto / On the site of halophilous plants along the levee of the Picchetto channel
30. 4. 2000	5 samcev in 1 samica, 1 koleselj / 5 males and 1 female, 1 copula	Na slanišču ob jarku Picchetto / In saltmarsh along the Picchetto channel
2. 5. 2000	1 samec / 1 male	Ob jarku Picchetto / Along the Picchetto channel
ŠKOCJANSKI ZATOK – ŠKOCJAN INLET		
20. 4. 2000	3 samci / 3 males	Trstišče pri luški ograji / Reed-bed along the Port of Koper's fence
23. 4. 2000	3 samci / 3 males	Trstišče pri luški ograji / Reed-bed along the Port of Koper's fence
25. 4. 2000	–	Nikjer nobenega osebka te vrste / No individuals of this species to be seen anywhere

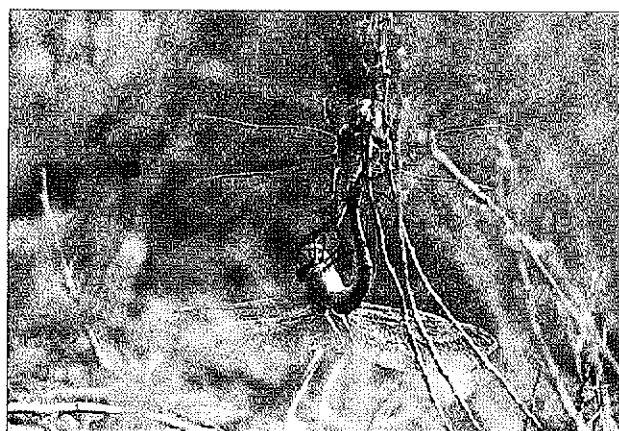
Sl. 1: Pojavljanje (kraj, mesec in leto) afriškega minljivca *Hemianax ephippiger* v Sloveniji.

Fig. 1: Occurrence (place, months and year) of the Vagrant Emperor Dragonfly *Hemianax ephippiger* in Slovenia.

Protokolirana navzočnost na našem morskem obrežju lepo ilustrira klateško naravo te vrste kačjega pastirja. Na nobeni lokaliteti se afriški minljivci niso zadrževali več kot nekaj dni. V Sečoveljskih solinah opazovana samica se je obešala na pritlehne rastline in se splašena vsakič spreletela najmanj petdeset metrov daleč. Samci pa so se ponavljajoče spreletavali nad vodo (nad ožjimi solinskimi jarki, pa tudi na obrežju jarka Pichetto), vendar to ni nikjer trajalo posebno dolgo časa. Čeprav je bil dvakrat opazovan kolesej (domnevno dveh parov), odlaganje jajčec ni bilo evidentirano. Kljub temu je ostajalo upanje, da bodo kasneje najdeni mladi, sveže preobraženi osebk. Larvalni razvoj afriškega minljivca poteka namreč zelo hitro, preobrazba v odraslo žuželko pa v topli plitvi vodi traja le dva do tri mesece. Kasnejša preverjanja na tem območju žal niso bila uspešna. Sicer pa je afriški minljivec ena tistih prikazni, za katero ljudje vedo povedati, da so padli z neba, ko se nenadoma prikažejo nad neko po daljšem času oživelu lužo. Poleg same klateške narave odraslih osebkov lahko namreč tudi njegova jajčeca prestanejo dolgotrajno sušo in nadaljujejo razvoj po dolgem obdobju neugodnih razmer.

Navalništvo, klateštvo in začasno pojavljanje so tri tesno povezane značilnosti afriškega minljivca, ki je prilagojen tako vročini kot mrazu, tako dežju kot vetru,

tako suši kot povodnji, tako sladki kot brakični vodi, torej povsem skrajnostnim življenjskim razmeram na rahlo poraslih goličavah na obrobju plitvih stojčih voda.

Sl. 2: Par afriških minljivcev *Hemianax ephippiger* med kopulo dne 30. 4. 2000 v Sečoveljskih solinah (Foto: I. Geister).

Fig. 2: Pair of Vagrant Emperor Dragonflies *Hemianax ephippiger* during copula on April 30th 2000 at Sečovelje Salina (Photo: I. Geister).

ZAKLJUČEK

Spomladi leta 2000 se je na slovenskem morskem obrežju zadrževala skupina afriških minljivcev *Hemianax ephippiger*. Na travnatih nasipih solinskega jarka in slaniščih na obrobju opuščeni solinskih bazenov v Sečoveljskih solinah je avtor v dneh od 18. 4. do 2. 5. 2000 opazoval največ 7 samcev in 3 samice. V Škoc-

janskem zatoku so se na nasutih in s trstom poraslih tleh na obrobju položja v dneh od 20. 4. do 25. 4. 2000 zadrževali 3 samci. V Sečoveljskih solinah je bila 21. 4. in 30. 4. 2000 opazovana tudi kopula. Kljub preverjanju v naslednjih mesecih razvoj afriškega minljivca (najdba ličink, preobrazba) na tem območju ni bil potrjen. Vsi doslej znani podatki o pojavljanju vrste v Sloveniji so združeni in prikazani na karti razširjenosti (Sl. 1).

OCCURRENCE OF THE VAGRANT EMPEROR DRAGONFLY *HEMIANAX EPHIPPIGER* (BURMEISTER, 1839) ON THE SLOVENE COAST (INSECTA: ODONATA)

Iztok GEISTER

Institute of Faunistics Koper, SI-6276 Pobegi, Sv. Anton, Kocjančiči 18

SUMMARY

In spring 2000, a group of Vagrant Emperor Dragonflies *Hemianax ephippiger* were seen frequenting the Slovene coast. Between April 18th and May 2nd 2000, the author observed max. 7 males and 3 females on the grassy levees of the salt-pans channel and in saltmarshes on the edge of the abandoned salt basins of the Sečovelje Salina. At Škocjan Inlet (Koper area), 3 males were observed between April 20th and April 25th 2000 on the ground covered with rubble and overgrown with reed, as well as on the edge of a mudflat. At Sečovelje Salina, a copula was also registered between April 21st and April 30th 2000. In spite of continuous checking in the ensuing months, the Vagrant Emperor Dragonfly's development (larva, metamorphosis) was not confirmed in the above mentioned areas. All of the so far known data on the occurrence of this species in Slovenia are shown on the attached distribution chart.

Key words: *Hemianax ephippiger*, dragonflies, desert sand, periodic visitor, Adriatic coast, Slovenia

LITERATURA

Bedjanič, M. (1999): New records of *Hemianax ephippiger* (Burmeister, 1839) in Slovenia (Anisoptera: Aeshnidae). *Exuviae* 6: 14-18.

Bedjanič, M. (2000): Drobtinice in ocvirki: afriški minljivec *Hemianax ephippiger*, zgodnji trsničar *Brachytron pratense*. *Erjavca* 9: 20-22.

Corbet, P. S., (1999): *Dragonflies: Ecology and Behaviour of Odonata*. Harley Books, Colchester. xxxiii+829 str.

Labus, N. (2000): Kačji pastirji akumulacije Medvedce z biologijo kritično ogroženih vrst. Raziskovalna naloga za 17. srečanje mladih raziskovalcev za napredek Maribora, II. gimnazija Maribor, Maribor. 30 str.

Pirnat, A. (1997): *Hemianax ephippiger* (Burmeister, 1839), a new species in the dragonfly fauna of Slovenia (Anisoptera: Aeshnidae). *Exuviae*, 4/1, 1-3.

Schorr, M. (1990): Grundlagen zu einem Artenhilfsprogramm Libellen der Bundesrepublik Deutschland. Ursus Scientific Publishers, Bithoven.

Šalamun, A., A. Pirnat, M. Bedjanič & M. Kotarac (1997): Prispevek k poznavanju favne kačjih pastirjev (Odonata) jugozahodne Slovenije. V: M. Bedjanič (ured.), Raziskovalni tabor študentov biologije Podgrad '96, str. 55-74, ZOTKS – Gibanje znanost mladini, Ljubljana.